

SEIDER-VERKLARINGEN 5769 - 2009

RABBIJN MR. DR. R. EVERS

NEDERLANDS-ISRAËLITISCH KERKGENOOTSCHAP

NIK, mijn Jodendom

Inhoudsopgave

- I. Halachma Anja
- II. Bedoeling van de Seider
- III. “Nu nog hier maar volgend jaar in het land Israël. Nu zijn we nog slaven. Volgend jaar zijn we vrij.”
- IV. Drie niveaus van vrijheid: drie Jamiem toviem
- V. Zorg voor de armen: onderdeel van de vertelling
- VI. Deze avond leunen wij allemaal
- VII. Avadiem hajinoe - slaven waren wij voor Farao
- VIII. Rabbi Elazar ben Azarja zei: “Ik ben als een man van zeventig jaar”
- IX. Zal de Exodus verbleken bij de Masji’ach?
- X. Tegenover vier kinderen spreekt de Tora
- XI. De rasja (de verdorven geest)

Voorkant: antieken Nederlandse seiderschotel, met in de rand afbeeldingen van de verschillende stadia in de seider en in het midden (Ke)Halachma Anja.

Seiderverklaringen 5769-2009, R. Evers, gebaseerd op de Haggada van rabbi J.S. Elyashiv, Jeruzalem.

I

Halachma Anja

In de Haggada-tekst van Maimonides begint het stukje halachma anja met de woorden: 'in haast vertrokken wij uit Egypte'. De verklaring van het woord 'haast' in deze tekst is duidelijk. Het staat immers al in de Tora: "Zeven dagen zult u daarbij (bij het Pesach-offer) matsot eten, brood van ellende, want in grote haast bent u uitgetrokken uit het land Egypte" (Deut. 16:3). In andere oude versies van de Haggada-tekst van Maimonides staat ook nog: "Dat onze voorouders, *die wegtrokken uit Egypte*, hebben gegeten." Deze verschillende lezingen zijn actueel tot op de dag van vandaag.

Rabbi Elazar en Rabbi Akiva

In de Talmoed (B.T. Berachot 9a) hebben Rabbi Elazar en Rabbi Akiva een meningsverschil over de betekenis van de haast. Rabbi Elazar ben Azarja is van mening dat het gaat over de haast van Egypte. Rabbi Akiva is van mening dat het gaat over de haast van het Joodse volk. Dit leidt ook tot een verschillende uitleg van het tijdstip waarop de haast plaatsvond.

Volgens Rabbi Elazar ben Azarja was het moment van de haast 's nachts. De Egyptenaren hadden ontzettende haast om de Joden weg te sturen. Volgens Rabbi Akiva was het moment van de haast overdag. De Joden hadden haast om weg te komen uit Egypte. De uittocht uit Egypte vond overdag plaats.

Snelheid 's nachts of overdag?

Volgens de uitleg van Rabbi Elazar ben Azarja eten wij de matsa op Pesach vanwege de snelheid 's nachts. In de nacht waren de Joden nog niet uitgetrokken. Volgens deze uitleg moet de Haggada stellen dat: "Dit het brood der ellende is dat onze voorouders hebben gegeten in Egypte". Het is het brood der ellende dat ze tijdens hun werk aten en daarop past niet de uitdrukking: "Die onze voorouders, *die uit Egypte trokken*, hebben gegeten." De haast was dus de haast van de **Egyptenaren**. Maar volgens Rabbi Akiva die stelt dat wij matsa eten omdat de **Joden** in grote haast zijn uitgetrokken overdag, past zeer wel de uitdrukking: "Dit is het brood der ellende, die onze voorouders, die uit Egypte zijn getrokken, hebben gegeten."

Beide waar

Omdat beide meningen, die van Rabbi Elazar ben Azarja en die van Rabbi Akiva, waar zijn, eten wij de matsa met beide gedachten. Het brood der ellende eten we omdat we in Egypte zaten als slaven maar ook omdat wij snel vertrokken zijn uit Egypte. Matsa is brood van overgang. We vierden in Egypte de overgang van slavernij naar vrijheid.

Uiterst actueel

Voorgaande is tot op de dag van vandaag uiterst actueel. Wij zitten nog steeds in galoet (ballingschap). Ha lachma anja lezen wij om uit te leggen hoe dat kan. Het kan dus! Soms is ons Zionsverlangen sterk en hebben wij haast om naar het Heilige Land te trekken. Soms hebben de Joden weinig haast om weg te komen uit het galoet. Soms heeft de omgeving daar wel veel haast mee. Vaak worden wij daardoor dan aangemoedigd in Israël ons heil te zoeken.

II

Halachma Anja 2: Bedoeling van de Seider

2. Het is moeilijk te begrijpen dat wij de Seider beginnen met een verhaal over brood der ellende. De Seider is bedoeld om G-d te danken vanwege de bevrijding uit Egypte. Kennelijk is de bedoeling van de Seider dat wij de overgang van ellende naar vrijheid, en van armoede naar rijkdom vieren. Dat is ook de stelling van de Talmoed: "In het begin spreken we over de bittere armoede en de grote ellende van de slavernij en langzamerhand voeren we de vrijheid op en vieren wij onze Exodus."

Toen de Tempel nog bestond, moesten alle Joden een Pesach-offer brengen. Toen moesten we er niet alleen voor zorgen dat iedereen matsa had maar dat ook iedereen Pesach had, d.w.z. een Pesach-offer kon brengen.

Toch is dit moeilijk te begrijpen omdat het Pesach-offer de 14^e Nisan 's middags moest worden gebracht. Men kon 's avonds niemand meer uitnodigen bij het Pesach-offer omdat het niet meer gebracht kon worden. Iedereen, die mee wilde eten van het Pesach-offer moest er van tevoren bijgeteld worden.

Eerdere zorgplicht

Daarom is duidelijk dat ook dit stukje: "Iedereen die het nodig heeft, laat hij komen en mee eten van het Pesach-offer" niet bedoeld is om de armen uit te nodigen voor het meedoen aan het Pesach-offer, want dit is niet meer mogelijk. Men moet dus zeggen dat deze uitnodiging een deel van onze zorgplicht is, die al **veel eerder** inging. We worden eraan herinnerd dat wij op Seideravond moeten kunnen zeggen dat wij voor ieders Pesach-offer hebben gezorgd. Het herinnert ons eraan dat wij al veel eerder een plicht hebben om iedereen te laten meedoen met het nationale Pesach-offer.

III

Halachma Anja 3:

"Nu nog hier maar volgend jaar in het land Israël. Nu zijn we nog slaven. Volgend jaar zijn we vrij."

Beide uitspraken over plaats en slavernij - slaan hoogstwaarschijnlijk op **twee verschillende perioden** in de geschiedenis. Toen de Joden in de Babylonische ballingschap waren, zaten ze in het huidige Irak. Toen zeiden: "Nu nog hier maar volgend jaar in het land Israël." Maar gedurende de tweede Tempelperiode zaten de Joden in Israël, maar waren ze vrijwel continu onder vreemde heerschappij. Toen zeiden ze: "Nu zijn we nog slaven maar het volgend jaar hopen wij vrije mensen te zijn." Zo bespreken we aan het begin van de Seider in vogelvlucht de hele Joodse geschiedenis van verdrukking en ballingschap.

Twee stadia

Het zou ook kunnen slaan op de **twee stadia** van de bevrijding.

Volgens Rabbi Elazar ben Azarja is de tijd dat men het Pesach-offer mag eten tot midden in de nacht (tegenwoordig in Nederland 01.39 u.) en volgens Rabbi Akiva is het tot de ochtendgloren.

Volgens de mening van Rabbi Elazar ben Azarja dat men het Pesach-offer alleen maar mag eten tot midden in de nacht, at men het bevrijdingsoffer nog voor de tijd van de bevrijding uit Egypte. Toen kon men terecht zeggen: "**Nu zijn wij nog slaven**".

Maar volgens Rabbi Akiva, die stelt dat men het Pesach-offer de hele nacht mag eten, waren de Joden in feite al vrij na midden in de nacht, toen de plaag van de eerstgeborenen plaats vond. Toen waren ze alleen nog maar in Egypte en kon men zeggen: "**Nu zijn we hier, het volgend jaar zijn we in het land Israël.**"

IV

Drie niveaus van vrijheid: drie Jamiem toviem

4. "Vrije mensen." Er bestaan drie niveaus van vrijheid:

- a. **Politieke** vrijheid betekent dat het volk niet meer zucht onder vreemde heerschappij. Men is onafhankelijk geworden.
- b. Er bestaat **lichamelijke** vrijheid wanneer men vrij wordt van de dagelijkse lasten en van zwaar werk.
- c. Maar er is ook **geestelijke** vrijheid die men voelt wanneer men bevrijd wordt van psychologische beperkingen. Dan heet men volledig vrij in de moderne denkwereld.

Pesach, Soekot en Sjavoe'ot

De Joodse feestdagen kennen al deze drie begrippen vrijheid.

- a. Op Pesach vieren wij de uittocht uit de Egyptische slavernij.
- b. Op Soekot (Loofhuttenfeest), de tijd van inzameling, voelt men zich bevrijd van de landbouw en het zware werken voor het inkomen. De schuren liggen vol voor het hele jaar.
- c. De spirituele vrijheid verwerven wij op Sjavoe'ot, de tijd waarop de Tora gegeven werd, want alleen iemand die bezig is met de Tora wordt als werkelijk vrij beschouwd.

Jiddisje vrijheid: Tora

Wanneer men iemand die ver staat van het Jodendom staat, vertelt dat alleen hij die zich bezig houdt met de Tora werkelijk vrij is, staat hij uitermate verbaasd te kijken. Hij beschouwt de Tora en de mitsvot als drukkende verplichtingen, die lijken op slavernij. Waar is de vrijheid?

Er is echter een groot verschil tussen werken voor een ander en werken voor zichzelf. Ook een vrij mens moet vandaag de dag werken voor zijn inkomen. Het grote verschil tussen werken voor een heer en werken voor jezelf is dat iemand die voor zichzelf werkt geen last van andermans heerschappij voelt. Hij weet, dat hij helemaal voor zichzelf bezig is.

De definitie van een slaaf is dat hij altijd voor anderen bezig is. Een slaaf moet altijd andermans wil opvolgen en zijn eigen verlangens terzijde schuiven.

Slavernij tegenover vrijheid

Beiden werken, maar wanneer men werkt voor een heer is men een slaaf, en wanneer men werkt voor zichzelf heet men vrij. Als men de diepgang en de kracht van de Tora niet aanvoelt en geen plezier vindt in het vervullen van de mitsvot, is het Tora-leven een groot juk. Het is alsof dit eisen van buiten zijn waar men zich van moet proberen te bevrijden.

Maar wanneer men de G-ddelijke nabijheid als een groot plezier ervaart, geniet men elk moment van dienstbaarheid aan G-d. Dan is het geen last meer, die je moet proberen te vermijden, maar zijn we eigen baas en is het alleen maar voor ons eigen voordeel. Dit is de betekenis van de uitspraak: "Dat iemand alleen maar werkelijk vrij is wanneer hij zich bezig houdt met de Tora."

Het menselijke systeem van G'd

Alleen het Opperwezen is in staat een systeem te creëren, waarin Zijn belangen en onze wensen volledig kunnen samenvallen. Mijn spirituele groei is G'ds enige wens. Sjabbat kent bijvoorbeeld vele beperkingen maar stelt ons in staat om ons volledig te concentreren om alles waar het werkelijk om gaat in het leven.

V

Zorg voor de armen: onderdeel van de vertelling

"Iedereen die hongerig is kan komen en eten." Deze uitspraak hadden wij in Sjoel moeten doen. Maar wanneer we al thuis zijn, heeft het geen zin meer om deze oproep te doen. Inderdaad had men al veel eerder moeten zorgen voor de armen.

"Iedereen die hongerig is kan komen en eten" is een oproep van de ouders aan de kinderen om hen te laten weten dat het er op Pesach voornamelijk om gaat om ervoor te zorgen dat iedereen voldoende te eten heeft en dat er geen armen en hongerigen overblijven op het moment dat ze vrij hadden moeten zijn.

Dit is de bron voor de actie 'kimcha depischa', zoals uitgelegd wordt in Rema (1:429): "Het is de minhag om tarwe te kopen om deze uit te delen aan de arme mensen voor Pesach."

Dat is niet enkel tsedaka (liefdadigheid) maar het is een onderdeel van het vertellen over de uittocht uit Egypte. Het zorgen voor de behoeften van anderen toont dat wij realiseren dat ook wij slaven waren, die brood van ellende aten toen ze uittrokken uit Egypte.

Onderdeel van de Seidervreugde

Armen moeten ook een onderdeel zijn van de Seidervreugde. Maimonides zegt dat wanneer wij eten en drinken, wij ook armen en zieligen, vreemdelingen, wezen en weduwen, laten deelnemen aan de feestvreugde. Maar als men zijn deuren afsluit, heet dit geen vreugde van de mitsva maar slechts vreugde van de buik (hoofdstuk 6 van Hilchot Jom Tov 18).

Naastenliefde

De liefde, waarmee wij de armen omringen, kan men vergelijken met een andere mitsva. De Tora zegt: "Jullie moeten de geer (vreemdeling) liefhebben, omdat jullie zelf vreemdelingen waren (Vajikra 19:34). Zo ook is het een mitsva om zich zorgen te maken over het arme bevolkingsdeel. Het is alsof er in de Tora staat: "Jullie moeten de armen liefhebben want jullie waren zelf ook arm." Men kan zich alleen maar zorgen maken voor arme mensen, wanneer men zelf armoede en ellende heeft gekend.

VI

Deze avond leunen wij allemaal

Rabbenoe Asjer (13^e eeuw - B.T. Pesachiem 108) is van mening dat 'niet leunen' de mitsva ongedaan maakt. Als men matsa heeft gegeten en niet heeft geleund, heeft men zijn mitswa, verplichting niet gedaan. Men moet opnieuw eten.

Hiermee in strijd lijkt de opmerking van de Taz dat wanneer men iemand gedwongen heeft matsa te eten, de gedwongen eter toch zijn mitsva heeft vervuld (Sjoechan Aroech 475:4).

Leunen is bedoeld om de matsa als een vrij mens te eten. Dat is de hele boodschap van de Seider: We zijn nu vrij om G-d's wil te doen. Wanneer men iemand dwingt om te eten is dat **niet vrijheids-eten**, en zou het toch moeten zijn dat men zonder leunen zijn plicht niet heeft vervuld?!

Niet kunnen leunen is geen gebrek

Het antwoord luidt dat men de mitsva van het eten van de matsa niet heeft vervuld als men had kunnen leunen. Wanneer men had kunnen leunen is er een gebrek in het vrijheids-eten. Alleen dan zal men volgens Rabbenoe Asjer zijn verplichting niet vervuld hebben.

Maar waar men niet kan leunen, is het niet leunen geen gebrek. Een typisch voorbeeld hiervan vinden wij bij de leerling die aan tafel zit bij zijn Rebbe (Ieraar). Vanwege de mitsva van eerbied en ontzag voor de Rebbe, mag een leerling niet leunen. Omdat hij niet mag leunen, is het niet leunen geen gebrek in het eten van de matsa.

Wanneer men dus gedwongen wordt om matsa te eten en men niet vrijwillig eet, is er natuurlijk geen vrijheid en is er geen gebrek in de mitsva.

Een moeilijke halachische vraag

Volgens Rabbenoe Asjer moet men leunen en heeft men zonder leunen de mitsva niet vervuld. Men moet opnieuw een stukje matsa eten.

Stel dat men de eerste keer bij het eten van de matsa niet geleund heeft en de tweede keer op het punt staat de matsa opnieuw te eten om het gebrek aan leunen goed te maken. Maar...op dat moment komt de Rebbe binnen. Nu kan men, wegens ontzag voor de Rebbe niet meer leunend eten en zo het gemis bij de eerste keer matsa eten niet goedmaken.

Toch moet men de kezajiet (formaat van een grote olijf) matsa opnieuw eten, ook al kan men het gebrek aan leunen niet goedmaken - omdat men bij de eerste keer matsa eten niet heeft geleund terwijl men had kunnen leunen. Omdat men bij de tweede keer niet mag leunen omdat de Rebbe aanwezig is, vervult men de mitsva van het eten van de matsa zelfs wanneer men niet leunt.

Vrijheid zich te beperken

Het kosjere niet-leunen is een goedmaker voor het foute niet-leunen?! Hoe kan dat?

Wat leert dit ons? Dat ook vrijheid zijn beperkingen en regels kent. Vrijheid in gebondenheid. Vrijheid om zich gebonden te weten aan het Hogere! Vrijheid en liefde hebben als de hoogste en mooiste gevoelens juist de meeste regels nodig om goed te kunnen functioneren.

VII

Verder in de sipoer - de vertelling van de Exodus Avadiem hajinoe - slaven waren wij voor Farao

Gedurende de Egyptische ballingschap waren wij slaven voor Farao. Een slaaf heeft geen eigen, echt zelfstandig doel in het leven. Zijn enige doel is het uitvoeren van de wil van de heer. Zijn meester bepaalt zijn levensdoel. Wij gingen vanuit Farao's heerschappij over in G-d's heerschappij.

Vertellen - ook voor de uittrekkende generatie

Ook al zijn wij grote geleerden, toch blijft het een mitsva (gebod) om te vertellen over de uittocht uit Egypte. Vertellen in dit opzicht betekent helder maken (de stam van lesapeer is 'duidelijk maken').

Ook de Joden die uittrokken uit Egypte moest duidelijk gemaakt worden waarvoor dit allemaal diende en wat zij allemaal aan G-d te danken hadden. Dit was ook toen niet voor iedereen even duidelijk. Vergelijk dat eens met alle wonderen, die wij tegenwoordig meemaken! Als je er middenin zit, zie je de wonderen niet meer zo makkelijk!

Concrete objecten of ook nog later?

Is de mitsva van het vertellen over de uittocht alleen maar wanneer de concrete objecten, zoals matsa en maror, verplicht voor je liggen, of gaat de verplichting om te vertellen over de Exodus ook door tot na middernacht - wanneer matsa en maror niet meer verplicht voor je liggen?

Rabbi Elazar ben Azarja is bijvoorbeeld van mening dat men het Pesachoffer alleen maar tot middernacht kan eten. Desondanks behoorde hij tot de vijf grote geleerden die in Bnee Brak tot 's ochtends vroeg door vertelden over de uittocht uit Egypte.

Hieruit ziet men dat de mitsva van het vertellen over de uittocht uit Egypte niet alleen geldt tijdens het eten van het Pesachoffer, matsa en maror, maar de hele nacht van de bevrijding doorgaat.

De mitsvot zijn triggers

De mitsvot van matsa en maror zijn dus alleen de triggers voor het vertellen. Maar daarmee houdt de verbondenheid met G-d (mitsva betekent verbonden zijn) niet op. Dit betekent dus, dat wanneer bijvoorbeeld een dokter, 's avonds vóór middernacht, wordt weggeroepen en geen tijd had om te vertellen over de uittocht uit Egypte, maar wel matsa en maror heeft gegeten, de mitsva van het vertellen over de uittocht uit Egypte ook nog na middernacht nog kan vervullen (Dagoel Merevava 477).

Wanneer eindigt de sipoer - vertelmitsva over de Exodus?

Een volgende vraag: Is de tijd om te vertellen over de uittocht uit Egypte alleen maar tot het einde van de nacht, tot de dageraad, of tot het moment dat de volgende mitsva aanbreekt? Uit het verhaal van de vijf Rabbijnen uit Bnee Brak zou blijken dat het tot de volgende mitsva is, de mitsva van het lezen van Sjema in de ochtend.

Er zijn echter ook andere tradities, die stellen dat men direct na de ochtendgloren naar het Beet Hamidrasj, het leerhuis, ging. Dan zou de mitsva slechts tot de dageraad hebben geduurd en daarna gestopt zijn. De volgende mitsva was het leren van Tora. De tijd van het zeggen van Sjema was nog niet aangebroken. Daar zit namelijk enige tijdsruimte tussen. De filosofische vraag is wat het nut is van het precies definiëren van de mitsvot?

Het nut van de exacte definitie van de mitsvot

We zijn hier op aarde om te genieten van G-ds eenheid en grootheid. Een groter plezier bestaat er niet. Dit is het hoogste genot dat de mens kan bereiken. Het is het mooiste als wij dat allemaal op eigen kracht en eigen verdienste kunnen bereiken. De mens zelf bepaalt zijn lot.

Verbonden raken met G-d kan op verschillende manieren. G-d heeft ons een toolkit van goede daden gegeven, de Tora, waarmee ieder mens zich altijd, op ieder gewenst moment met G-d kan verbinden, ook al voelt hij dit niet zo duidelijk. De Tora uitvoeren is altijd goed, of men nou leert of de praktische mitsvot vervult.

De mens komt op deze wereld met een bepaalde taak, hem of haar door G-d aangewezen. Wij kennen deze taak niet. Wanneer men zich bezighoudt met Tora is dit altijd goed. Wanneer dit niet gebeurt, wordt het doel van de wereld, en het doel van het menselijk bestaan vervuld door de keuzes, die de mens zelf maakt tussen goed en kwaad.

Alles wat de mens overkomt is door hem zelf veroorzaakt. Uiteindelijk is alles de vervulling van G-ds Scheppingsplan en de uitvoering en ontplooiing van de menselijke geschiedenis. Alles wat de mens overkomt, is dan een plaatsvervangende taakvervulling voor iedereen die op deze wereld komt. Elke wereldburger veroorzaakt zijn eigen lot en zijn eigen goed en kwaad. Onze eigen daden bepalen hoever wij komen in de ontvouwing van G'ds Scheppingsplan. Onze Tora-daden worden van wieg tot graf gedefinieerd. Vaak ook over meerdere levens heen. Ons aards bestaan is slechts een tijdelijke bezigheid en gaat over in andere levensstadia, die allemaal met elkaar verbonden zijn.

VIII

Rabbi Elazar ben Azarja zei: "Ik ben als een man van zeventig jaar"

Rabbi Elazar ben Azarja moest aangesteld worden als hoofd van de jesjiva. Zijn vrouw zei hem dat hij nog geen grijs haar had. Dat is niet goed voor een groot geleerde. Maimonides legt uit dat Rabbi Elazar ben Azarja grijs werd omdat hij zoveel geleerd had. Hij was dag en nacht bezig met leren totdat hij er zwak, grijs en oud uitzag. Hij was slechts achttien jaar maar leek op zeventig.

Maimonides wil dit grijs worden zo natuurlijk mogelijk verklaren omdat Rabbi Elazar ben Azarja zich afvraagt waarom hij de andere geleerden nooit heeft kunnen overtuigen dat de uittocht uit Egypte ook 's nacht verteld moet worden.

Rabbi Elazar ben Azarja stelt, dat hem een groot wonder was gebeurd dat hij er uitzag als een oude grote geleerde. Desondanks lukte het hem niet om zijn collega's te overtuigen. Vanuit de Hemel was duidelijk gemaakt, dat het voorzitterschap van het Sanhedrien voor Rabbi Elazar ben Azarja accoord was. Toch was men het pas met zijn stelling - dat er ook 's nachts moet worden gesproken over de uittocht - eens toen Ben Zoma duidelijk maakte op grond van een pasoek uit de Tora - kol jemee chajecha - dat men inderdaad ook 's nachts moet seideren.

Overtuigingskracht

Rabbi Elazar ben Azarja kende de uitleg van Ben Zoma ook. Waarom nam men die niet van Rabbi Elazar ben Azarja aan? Aan het einde van de Gemara Sota (39b) staat dat na het overlijden van Ben Zoma er geen darsjanem (redenaars, goede uitleggers) meer waren.

Ben Zoma was de laatste van de grote experts in de uitleg van de Tora. Kennelijk was de overtuigingskracht en de inhoudelijke bewijsvoering van Ben Zoma sterker dan die van Rabbi Elazar ben Azarja, die feitelijk nog relatief jong was.

Dat is wat de Gemara in Sota bedoelt met de darsjen-kraft van Ben Zoma. Hij had zoveel **doorleefde** overredingskracht dat iedereen naar hem luisterde, ook al was men het niet met hem eens - zoals de Chachamim die zeggen dat "kol jemee chajecha" slaat op de tijd van de Masji'ach.

IX

Zal de Exodus verbleken bij de Masji'ach?

De Chachamim zijn het niet eens met Ben Zoma. In de Gemara Berachot (12b) staat dat Ben Zoma tegen de Chachamim zei: "Vermeldt men dan de uittocht uit Egypte in de tijd van Masji'ach? Er staat immers geschreven: 'Er komen dagen, zegt G-d, dat men niet meer zal zeggen "G-d leeft, die de Bnee Jisra'el uit Egypte heeft gehaald", maar "G-d leeft omdat Hij het hele Joodse volk uit de landen, waar Hij ze naartoe gedreven had, verzameld heeft".

Rasjba (13^e eeuw) legt duidelijk uit dat de bedoeling niet is dat er geen mitsvot meer zullen bestaan in de tijd van de Masji'ach. De hele bedoeling van de verplichting om te vertellen over de uittocht uit Egypte is om het geloof in de voorzienigheid van G-d's wereldleiding te versterken.

In de tijd van de Masji'ach zullen er enorme wonderen plaatsvinden bij de bevrijding van het Joodse volk uit de heerschappij van de volkeren. De bevrijding uit Egypte zal relatief een klein wonder zijn, in vergelijking met de wonderen in de tijd van de Masji'ach.

De Chachamim, die het niet eens zijn met Rabbi Elazar ben Azarja, zeggen dat de uittocht uit Egypte niet van zijn plaats zal wijken. Ondanks alle grote openbaringen in de Messiaanse periode zal men toch de uittocht uit Egypte vermelden als het begin van alle latere bevrijdingen.

Maimonides vertelt in zijn Hilchot Melachim (Koningsvoorschriften 12:2) dat er geen verschil is tussen deze wereld en de tijd van de Masji'ach, behalve dat de Joden nu nog onderworpen zijn aan vreemde heerschappij. Als dit zo is, is het duidelijk waarom volgens de Chachamim ook in de Messiaanse tijd nog gesproken zal worden over de uittocht uit Egypte.

De tijd van de Masji'ach zal een tijd van vrede, onderling begrip en opheffing van G-dsverduistering zijn. Maar dat wil niet zeggen dat men de uittocht uit Egypte geen belangrijke plaats meer toekent. Ben Zoma is daarentegen van mening dat de Masji'ach zulke grote wonderen zal verrichten, dat de uittocht uit Egypte daarbij in het niets verdwijnt.

X

Tegenover vier kinderen spreekt de Tora

Waarom spreekt de Tora ook over de Rasja, die zijn tijd verdoet, zijn capaciteiten verspilt en het G-ddelijk beeld in zijn ziel verkwanselt? De Chacham staat vlak voor de Rasja omdat alleen de Chacham in staat is om het verdorven karakter van de Rasja te doorzien. Alleen de Chacham kan ervan leren hoe hij zijn tijd nuttig kan besteden. Andere mensen, die niet zo slim zijn, moeten vooral ver weg blijven van de Rasja. Anders zouden ze nog wel eens kunnen worden meegesleept in zijn nutteloze, doch aantrekkelijke gedrag.

De vraag van de Chacham

De Chacham weet het antwoord al op al zijn vragen. Desondanks bestaat er een mitsva om ook aan hem te vertellen, in ieder geval van de getuigeniswetten en de onbegrijpelijk wetten.

De Maté Mosjé (636) brengt in naam van Rabbenoe Klonimos en Rabbenoe Jesjaja dat de vraag van de Chacham “wat zijn de getuigeniswetten” in feite inhoudt waarom men het feestoffer eet vóór het verplichte Pesachoffer. De uittocht uit Egypte hadden we toch verdiend door het Pesachoffer (en de briet mila)? Eigenlijk had men dus het Pesachoffer voor moeten laten gaan!

Het antwoord luidt dat men “na het Pesachoffer geen toetje meer eet”. Men moet het Pesachoffer ter verzadiging eten als teken van vrijheid en dat kan pas na het eten van het feestoffer. Omdat de smaak van het Pesachoffer in de mond moet blijven als symbool van de bevrijding, kan men het feestoffer niet na het Pesachoffer eten.

We leren hieruit:

- a. dat Seideravond bedoeld is als herbeleving van de Uittocht. We moeten er over praten en het daardoor opnieuw meemaken - ook al kennen we alle details van de Exodus
- b. de kracht van Seideravond meer in de details dan in de globale, grote lijnen ligt. De grote lijnen van de Uittocht herinneren we het hele jaar al, o.a. in Sjema. Vanavond gaat het om de precieze details.

Beperking is meesterlijk

De Chagam stelt eigenlijk een zeer brede vraag en zoekt naar de reden van alle voorschriften van de Tora. Het antwoord is echter dat wij hem alleen antwoorden naar de voorschriften van Pesach. De schrijver van de Hagada wil ons duidelijk maken dat hoewel de vraag zeer breed is, het antwoord op Seideravond zich moet beperken tot Pesach om de mitsva van “je zult het aan je zoon vertellen” te vervullen. In die Beschrankung zeigt sich der Meister.

Heiliging van details - nanotijdperk

Dit is wellicht basis voor de stelling dat men altijd moet aansluiten bij het tijdsgebeuren. Aandacht voor het specifieke van dit moment toont, dat wij beseffen ieder jaar weer langs dezelfde spiraal van gebeurtenissen een beetje te stijgen op de ladder van de geschiedenis.

Hieruit blijkt overigens verder dat men ook de vertelling van de uittocht uit Egypte kan vervullen door het leren van alle voorschriften voor Pesach. Dit staat ook in de Tosefta van Pesachiem (hoofdstuk 10): “Het gebeurde eens dat Rabban Gamli’eel en de Ouden zaten te seideren in Lod en zich de hele nacht bezighielden met de voorschriften van Pesach, totdat de haan kraaide.

Symboliek van de mitsvot

De G-ddelijke wijsheid heeft zich gekleed in de voorschriften van Pesach. In die voorschriften wordt de uittocht uit Egypte geconcretiseerd. Vandaar dat bezig zijn met de voorschriften, zij het indirect, ook een vertelling is van de uittocht uit Egypte. Dit betekent dat wanneer men wijze kinderen heeft, men op een hoger plan de doorwerking van het bevrijdingsverhaal in concrete voorschriften kan meenemen. Dit betekent voor de vader ook een verdieping van zijn Seiderbeleving.

XI

De rasja (verdorven geest)

De slechterik vraagt: “Wat is deze dienst voor jullie?”

In feite stelt de rasja voor dat we een toneelvoorstelling moeten maken van de slavernij en de uittocht uit Egypte. De bedoeling van alle mitsvot op Seideravond is om de wonderen en gebeurtenissen zo levendig mogelijk te herinneren.

De rasja vindt het eten van matsa en maror te weinig. Als wij stenen maken en voorraadsteden of piramiden bouwen, zal men veel beter begrijpen wat de ellende in Egypte heeft ingehouden. Als de slavernij concreet wordt neergezet in een toneelstuk zullen de toeschouwers en seidervierders veel meer onder de indruk raken en er veel meer van meenemen! De rasja stelt, dat we veel te weinig doen voor een ware, doorvoelde Jodendomsbeleving.

Aanschouwelijk onderwijs versus maag-onderwijs

Toch stelt de Tora dat het voldoende is om matsa te eten ter herinnering aan het slavenbrood en het bevrijdingsbrood, maror te eten ter herinnering aan de bitterheid van het slavenbestaan, leunend te eten en de vier bekers te drinken ter herinnering aan de vrijheid. Het zijn allemaal culinaire symbolen!

Aanschouwelijk onderwijs maakt veel indruk maar ‘de liefde van de mens gaat door de maag’. De herinneringen aan de gebeurtenissen in Egypte op een culinaire manier tot ons nemen maakt kennelijk veel meer indruk.

Bovendien gaat het om een band maken met het Opperwezen. Dat kunnen wij alleen maar door een handreiking van Boven. Als we het allemaal zelf moeten verzinnen, blijft het allemaal in de menselijke sfeer. De emoties die door theatrale opvoeringen worden opgewekt zijn vrij oppervlakkig en blijven niet lang hangen. Uiteindelijk is de culinaire weg van het eten van matsa, maror en het Pesachoffer de weg die door G-d is voorgeschreven en deze beklijft het best.

Vier niveau's

Men kan dit vergelijken met eten: men kan eten voor de lichamelijke gezondheid, men kan eten voor de gezelligheid, men kan eten om aardse werkzaamheden te kunnen verrichten, maar men kan ook eten om daarmee G-d beter te kunnen dienen. Alleen als men op al deze vier niveaus opereert, heeft men de link naar boven gemaakt. Zo ontstaat een volledig mens. Een perfect mens opereert op alle niveaus optimaal, van het laagste dierlijke tot het hoogste G-ddelijke. Dit is ook de bedoeling van het eten van de symbolen uit Egypte. Dit was de opdracht van G-d. Daardoor en daarmee legt men de link naar Boven.

“En ook jij moet zijn tanden stomp maken.”

Bij de rasja draagt de Tora op 'om hem te vertellen dat dit een Pesachoffer is voor Hasjeem' (Sjemot 12:26). In de Hagadatekst staat echter dat wij zijn tanden moeten stomp maken.

Het antwoord is dat men in eerste instantie zeker moet proberen de rasja op alle mogelijke sympathieke manieren naderbij te brengen tot het Jodendom. Dat is de inhoud van de pasoek uit de Tora.

Maar wanneer hij volhardt in zijn slechtheid, moet men hem hard aanpakken. Harde liefde. Misschien mogen we ook een ander verschil maken tussen de rasja in de Tora en de rasja in de Hagada. Bij de rasja in de Tora staat er dat hij naar Israël is gekomen en daar woont. Hij heeft het te goed gehad en hij gaf het Jodendom een schop. Dit soort rasja moet men onderwijzen. Het komt wel goed. Hij zit in een goede omgeving.

Maar de rasja uit de Hagada leeft na de verwoesting van de Tempel en is nog steeds slaaf van vreemde mogendheden in een ongezonde, anti-Joodse sfeer. Hij leeft in galoet en het is voor hem moeilijk om zijn Jodendom te vergeten omdat hij daar door de niet-Joden constant aan herinnerd wordt. Als hij zich desondanks wil losmaken van het Jodendom en vraagt: "Wat is deze dienst voor jullie?", dan heeft het geen zin meer om hem te antwoorden. Want hij wacht niet op een antwoord. Hij wil alleen zijn woede en frustratie kwijt.

Voorbeeldgedrag

Iedere vader moet zijn kinderen over de uittocht uit Egypte vertellen. Men had kunnen denken dat het al veel eerder, voor Pesach moest. Daarom staat er in de Tora dat je pas moet vertellen wanneer matsa en maror voor je liggen. Wanneer de zoon ziet dat zijn vader de mitsvot van Pesach, door het eten van matsa en maror, vervult, maakt dat een diepe indruk op zijn ziel (nesjomme). Op oudere leeftijd zal dat niet van hem wijken.

De spiegelneuronen, die zeer vroeg in het leven actief zijn, maken dit ouderlijk gedrag mee, vangen dit op en slaan ook het doel van de handelingen op. Niet alleen de uitvoering van de mitsvot maar ook de wijze waarop ze worden uitgevoerd wordt opgevangen in het hart van de kinderen. Wanneer een kind ziet dat de ouders de mitsvot vervullen uit liefde en vreugde, blijft deze belangrijke waarde van liefde voor de mitsvot aanwezig in het hart van de kinderen. Het gaat niet om wat we zeggen maar om wat we doen!!!